

Ляшенко У. И.

НАУЧНЫЕ ПОДХОДЫ К ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ СУДОВЫХ МЕХАНИКОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННЫХ ДИСЦИПЛИН

В статье рассматривается проблема подготовки курсантов морских заведений при изучении профессионально-ориентированных дисциплин; определяются основные научные подходы и их практическое применение при профессиональной подготовке; доказывається важность использования коммуникативного, компетентностного, технологического, модульно-рейтингового, деятельностного, и интегративного подходов при подготовке будущих судовых механиков.

Автором статьи обосновывается целесообразность внедрения в учебный процесс новейших подходов (экспериментального и рефлексивного), при использовании которых процесс подготовки морских офицеров становится более естественным и осознанным.

Ключевые слова: научные подходы, подготовка специалистов морского профиля, профессионально-ориентированные дисциплины, судовой механик, внедрение.

Lyashenko U.I.

SCIENTIFIC APPROACHES FOR TRAINING OF FUTURE SHIP MECHANICS IN THE PROCESS OF STUDYING PROFESSIONALLY ORIENTED DISCIPLINES

The article examines the problem of scientific approaches for training of future ship mechanics in the process of studying professionally oriented disciplines. The main scientific approaches and their practical application during professional training is shown; the importance of usage of communicative, competence, technological, module-rating, active, systematic, personality-oriented and integrative approaches during the training of future ship engineers is proved.

The author of the article grounds practicability of inculcation of the newest approaches (experienced and reflexive) into the educational process. Thanks to them the process of training of marine officers becomes more effective, natural and conscious. It is proved that reflexive approach would help teachers to reveal the real level of cadets' skills and knowledge that had been planned to be learnt. Besides this approach makes it possible to transfer not evident cadets' knowledge to evident, logically distributed and formalized one. Among the ways of its inculcation the author points out usage of different types of exercises that are aimed to analyse cadets' achievements in their professional training. The process of inculcation of experienced approach will give the opportunity to conduct lessons based on cadets' practical activity, their experience. The author considers that the most effective means of this approach are role-playing, projects, discussions, case methods, presentations and Internet searching.

Keywords: scientific approaches, training of specialists of marine profile, professionally-oriented disciplines, ship mechanic, inculcation.

Рецензент: Слюсаренко Н.В.

УДК 37.091.12.046 – 021.68:57:005.336.2

Мазаєва К. В.*

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ ПІД ЧАС МОДЕЛЮВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ

У статті аналізуються шляхи розвитку методичної та предметної складових професійної компетентності вчителів біології в закладах післядипломної педагогічної освіти.

Описано досвід підготовки вчителів у системі післядипломної освіти до організації та проведення навчально-пізнавальних екскурсій з біології, що ґрунтується на використанні змісту предметів інваріантної та варіативної складових навчальних планів підвищення кваліфікації учителів та застосуванні сучасних форм і методів у навчальному процесі. Запропоновано до використання ефективні сучасні підходи, форми і методи роботи з учителями в умовах упровадження принципів освіти для стійкого розвитку. Наведено

© Мазаєва К. В.

результати аналізу ефективності впровадження інтерактивних форм і методів навчальної роботи для розвитку професійної компетентності вчителів біології.

Ключові слова: професійна компетентність, навчально-пізнавальні екскурсії, віртуальні екскурсії, інтерактивні методи, інформаційно-комунікаційні технології, дистанційне навчання, освіта для стійкого розвитку.

Відповідно до основних положень Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти освітньої галузі «Природознавство» та вимог до загальноосвітньої підготовки учнів з біології, у зміст чинних шкільних програм закладено види навчальної діяльності, що реалізують діяльнісний підхід до навчання. Передбачається, що організація навчання біології має забезпечити формування уявлень про цілісність живих систем, зв'язок живих організмів і неживої природи, а також зв'язок людини і природи, формування стратегії поведінки сучасної людини в біосфері. Програми також націлюють на включення у зміст навчання матеріалів краєзнавчого характеру.

За таких умов особливого значення набуває якісне проведення навчальних екскурсій, оскільки саме ця форма навчально-виховної діяльності створює умови для наближення змісту навчального предмета до реального життя, навчання школярів спостереження та дослідження явищ природи, для формування екоцентричного світогляду учнів і життєво необхідних компетенцій, зумовлених принципами збалансованого розвитку суспільства.

Водночас на основі вивчення ступеня готовності вчителів біології (слухачів курсів підвищення кваліфікації) встановлено, що близько 42 % з них не мають належного рівня теоретичної та методичної підготовки для якісного проведення навчально-пізнавальних екскурсій у природі, ще більша частина (68 %) – не мають сформованих на належному рівні практичних навичок роботи з учнями у «зелених класах» природи. Слід відзначити, що рівень теоретичної (предметної) і методичної підготовки до організації, підготовки і проведення навчальних та навчально-пізнавальних екскурсій є складовими професійної компетентності вчителя біології.

Виявлені суперечності між завданнями сучасної шкільної біологічної освіти та професійною готовністю вчителя до реалізації принципів діяльнісного підходу і практичної спрямованості навчання зумовлюють необхідність вирішення цих проблем у системі післядипломної педагогічної підготовки.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з означеної проблеми свідчить, що педагоги і психологи ґрунтовно дослідили це питання. Надано визначення екскурсії як особливої форми навчання, при здійсненні якої учні сприймають і засвоюють знання шляхом виходу до місця розміщення об'єктів, що вивчаються (природи, заводів, історичних пам'яток тощо), і безпосереднього ознайомлення з ними (С. Максимюк, М. Фіцула); визначено функції та принципи, що реалізують екскурсії в навчально-виховному процесі (А. Мягкова), виділено типи екскурсій і методику їх проведення (С. Максимюк, Б. Ємельянов), основні етапи підготовки екскурсії (В. Бабарицька, А. Короткова) [1–5]. Проте питання підготовки вчителів до організації та проведення навчальних і навчально-пізнавальних екскурсій з біології вивчено недостатньо. Отже, можна констатувати суперечності між потребою вчителів у знаннях і навичках, необхідних для повної реалізації змісту програми з біології для загальноосвітніх навчальних закладів і наявним рівнем їх теоретичної та методичної підготовки до проведення навчально-пізнавальних екскурсій як обов'язкової частини навчання біології.

Метою статті є опис досвіду підготовки вчителів біології в системі післядипломної освіти до організації та проведення навчально-пізнавальних екскурсій як одного зі шляхів розвитку їх професійної компетентності, який ґрунтується на використанні змісту предметів інваріантної та варіативної складових навчальних планів підвищення

кваліфікації учителів і застосуванні сучасних форм і методів роботи з педагогами в навчальному процесі.

Освітній процес у школах України передбачає не тільки навчання і виховання на аудиторних заняттях під час проведення уроків, але і проведення навчальних екскурсій за змістом програм природничих предметів, що реалізує діяльнісний підхід, спрямований на розвиток умінь і навичок учня, застосування здобутих знань у практичних ситуаціях, пошук шляхів інтеграції до соціокультурного та природного середовища.

Чинною програмою з біології визначено: «Неодмінною умовою виконання навчальної програми є проведення шкільних екскурсій. Спілкування учнів з природою на екскурсіях, під час виконання літніх завдань, позаурочних і позакласних видів робіт... створює умови для розвитку в учнів почуття прекрасного, любові до рідної землі, сприяє формуванню в них життєво необхідних компетенцій, відповідального ставлення до природи й усвідомлення місця людини в біосфері» [2, с. 5]. Державними програмами з біології передбачено проведення навчальних екскурсій: «Різноманітність рослин свого краю», «Вивчення рослинних угруповань» (6 клас), «Різноманітність тварин свого краю», «Пристаєваність рослин і тварин до сумісного життя в природному угрупованні» (7 клас), «Історія розвитку життя на Землі», «Вивчення біорізноманіття (на прикладі своєї місцевості)», виконання проекту «Виявлення антропогенного впливу в екосистемах своєї місцевості» (9 клас).

У позакласний час важливою формою навчання і виховання є навчально-пізнавальні та навчально-рекреаційні екскурсії, заняття польового практикуму, походи, експедиції, пригодницькі перегони, екологічні акції, спрямовані на пізнання світу природи й залучення учнівської молоді до ведення здорового способу життя та природоохоронної діяльності. Успішне і якісне проведення цих навчально-виховних форм роботи вимагає від учителя високого рівня теоретичної та методичної підготовки, практичних умінь і навичок роботи з учнями в природних умовах, за межами навчальної аудиторії.

Учитель біології має не тільки добре володіти знаннями про типовий видовий склад рослин і тварин своєї місцевості, їхні характерні ознаки, умови існування і взаємовідносини в межах окремих типових біотопів, біоценозів та інших екосистем, але і впевнено знаходити та визначати ці види в природних умовах. Важливими є знання з методики організації та проведення навчальних і навчально-пізнавальних екскурсій (визначити мету і завдання екскурсії, знайти безпечне місце проведення заняття з достатнім видовим складом рослин і тварин, уміння підготувати завдання для учнів з урахуванням особистісних здібностей школярів, організувати роботу груп, чітко пояснити завдання та форму звітності за результатами роботи, забезпечити дотримання правил безпеки і поведінки у природі тощо).

На жаль, значна частина вчителів, які сьогодні приходять до школи після закінчення вищих навчальних закладів, не готові до проведення екскурсій, мають труднощі як в організації учнівського колективу, так і в теоретичній і методичній підготовці. Тому на вимогу потреб сьогодення навчальні заклади післядипломної освіти покликані готувати компетентного, високопрофесійного фахівця, який здатний відповідально ставитися до проблем організації навчання і застосовувати біологічні, екологічні знання й досвід у професійних та життєвих ситуаціях. За умови модернізації та інтенсифікації навчально-виховного процесу освітньо-культурне середовище саме закладів післядипломної освіти сприяє формуванню професійної (теоретичної, методичної) та екологічної компетентності вчителів і таким чином надає змогу реалізувати важливе завдання якісної підготовки вчителя.

З цією метою у професійний модуль навчальних планів курсової підготовки вчителів у КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти» уведено цикл лекційних,

семінарських і тренінгових занять, що мають на меті підвищення фахового рівня вчителів природничих предметів: теоретичну і методичну підготовку до формування біолого-екологічних знань, умінь, навичок, забезпечення підготовки до проведення різних форм навчальних занять, зокрема начальних і навчально-пізнавальних екскурсій. Об'єднавчою змістовою основою цих занять є інтеграція природничих знань на принципах освіти для стійкого розвитку. Методологічними засадами навчання на курсах є широке застосування інтерактивних технологій навчання, розрахованих на активну, дієву участь слухачів. Учителям пропонуються лекції, семінарські і тренінгові заняття інваріантної частини навчального плану за такими темами: «Якісна екологізація освіти – важіль розбудови суспільства сталого розвитку», «Розвиток професійної культури педагога», «Сучасна методика викладання природничих предметів», «Біоетика як засіб формування екологічного мислення учнів», «Природовідповідність та екологічна компетентність особистості – критерії сучасної біологічної освіти», «Інтеграція натуралістичних та гуманітарних методів при формуванні екобіоцентризму», «Екологізація натуралістичної освіти на базі регіонального природно-заповідного фонду», «Глобальні та регіональні екологічні проблеми».

На заняттях у комп'ютерних класах академії під керівництвом фахівців науково-методичної лабораторії інформатики вчителі навчаються створювати віртуальні екскурсії, що не можуть бути проведені реально в навчальних закладах сільської місцевості (як, наприклад, екскурсія до краєзнавчого музею «Історія розвитку життя на Землі» або екскурсія «Вивчення біорізноманіття рідного краю» для міських навчальних закладів).

Поглибити свої теоретичні знання щодо особливостей екосистем, у яких проводяться екскурсії, вчителі мають можливість при вивченні спецкурсів: «Аутаспекти характеристики степової екологічної системи», «Оздоровчо-рекреаційні ресурси Херсонщини».

Надзвичайно ефективним у системі підготовки вчителів біології є спецкурс «Тренінги професійного розвитку», метою якого є розвиток професійної компетентності вчителів біології через удосконалення її складових – методичної, предметної, інформаційно-комунікаційної, екологічної компетентностей.

Завданнями цього курсу є:

- структурувати професійну компетентність учителів біології та мотивувати їх до здійснення педагогічної роботи в напрямку професійного зростання;
- надати вчителям біології знання, що сприяють розвитку предметної компетентності, сформуванню відповідних вмінь й навичок професійної діяльності в умовах сучасного освітнього середовища;
- розвинути навички використання інтерактивних методів і форм роботи при викладанні біології;
- розвинути уміння й навички пошуку інформації в інтернет-мережі і використання можливостей персонального комп'ютера у викладанні біології;
- продовжити формування вмінь використовувати сучасні освітні технології для розвитку екологічної компетентності й екологічної культури педагогів, розвивати вміння складати екологічні проекти;
- розвивати навички планування і здійснення самоосвітньої діяльності, узагальнення і самопрезентації результатів педагогічної діяльності.

Програму розраховано на 24 години і складається вона з чотирьох модулів, які можуть за потреби викладатись як повністю, так і окремими модулями. Передбачається проведення системи теоретичних занять (лекції) і системи тренінгів підготовчого характеру, зокрема моделювання програмових екскурсій біології та правил екологічно виваженої поведінки. Під час тренінгових занять «Дидактика: традиції та інновації» і «Упевнений користувач» вчителі навчаються складати плани-конспекти шкільних

біологічних екскурсій у природу та віртуальних екскурсій до музею, знаходити необхідну для організації та проведення екскурсій інформацію в літературі і в мережі Інтернет, застосовувати інтерактивні методи організації навчально-виховного процесу. Педагогам пропонується взяти участь у таких активних формах навчальної роботи, як мозковий штурм, робота в малих групах, «критерійний покер», «шість капелюхів де Боно», взаємонавчання, інсценізація, виконання і презентація мініпроектів тощо.

Результатом роботи за програмою спецкурсу є підготовка вчителів біології до проведення екскурсій за шкільними програмами, підвищення рівня фахових знань з біології та екології на краєзнавчій основі, створення карток для візуального визначення рослин і тварин, розроблення планів-конспектів для проведення навчальних і навчально-пізнавальних екскурсій на території своєї місцевості й об'єктах природно-заповідного фонду Херсонської області. Водночас учителі біології розвивають не тільки предметну, але й методичну та інформаційно-комунікаційну компетентності.

Важливе значення для ефективного розвитку професійної компетентності вчителів біології має створення і змістова підтримка електронного контенту (спільнота вчителів біології та екології) на Порталі дистанційної педагогічної освіти. У віртуальній спільноті на допомогу педагогам розміщено документи нормативного забезпечення викладання предметів, методичні рекомендації, матеріали семінарів тощо.

Якісний аналіз результатів опитування слухачів курсів підвищення кваліфікації – учителів біології, які навчалися за програмою спецкурсу (експериментальні групи) та в контрольних групах (не вивчали спецкурсу), свідчить, що за показником «уміння здійснювати еколого-педагогічну діяльність» показав, що 18% вчителів контрольних груп виявили низький рівень сформованості зазначених умінь. В експериментальних групах цей показник дорівнював 16%. Відмінності в розподілах учителів контрольної та експериментальної вибірок за низьким рівнем сформованості уміння здійснювати професійну діяльність до та після навчання становила 2% на користь експериментальної групи. За високим рівнем сформованості такого вміння відмінність у розподілах учителів контрольної та експериментальної вибірок становила 14% на користь експериментальної групи. Порівняння відмінностей у змінах розподілів учителів контрольних і експериментальних груп за низьким і високим рівнями сформованості уміння реалізувати свої уміння щодо здійснення формування екологічної культури учнів під час проведення екскурсій дає підстави для висновку, що більш значущими вони виявилися для слухачів із низьким рівнем готовності до еколого-педагогічної діяльності.

Таким чином, зазначені форми організації навчального процесу на курсах підвищення кваліфікації учителів біології з метою формування й розвитку професійної та екологічної компетентності педагогів сприяють підготовці вчителів до організації та проведення навчальних і навчально-пізнавальних екскурсій.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вибору найбільш ефективних форм і методів у системі підготовки вчителів до екскурсійно-краєзнавчої роботи з учнями.

Література:

1. Бабарицька В. Екскурсознавство і музеєзнавство : навчальний посібник / В. Бабарицька, А. Короткова, О. Малиновська. – К. : Альтерпрес, 2007. – 464 с.
2. Біологія. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів. 5-9 класи. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2013. – 63 с.
3. Максимюк С. П. Позаурочні форми навчання. Педагогіка : Бібліотека українських підручників / С. П. Максимюк. – К. : КОЦДОР, 2005. – 432 с.
4. Емельянов Б. В. Экскурсоведение / Б. В. Емельянов. – М. : Советский спорт, 2007. – 128 с.
5. Фіцула М. М. Педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М. М. Фіцула. – К. : Видавничий центр «Академія», 2001. – 528 с.

Мазаева Е.В.

РАЗВИТИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧИТЕЛЯ БИОЛОГИИ
ПРИ МОДЕЛИРОВАНИИ УЧЕБНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ ЭКСКУРСИЙ

В статье анализируются пути развития методической и предметной составляющих профессиональной компетентности учителей биологии в учебных заведениях последипломного педагогического образования.

Описан опыт подготовки учителей в системе последипломного образования при организации и проведении учебно-познавательных экскурсий по биологии, который основан на использовании содержания предметов инвариантной и вариативной составляющих учебных планов повышения квалификации учителей и использовании современных форм и методов в учебном процессе. Предложены эффективные современные подходы, формы и методы работы с учителями в условиях введения принципов образования для устойчивого развития. Приведены результаты анализа эффективности использования интерактивных форм и методов учебной работы для развития профессиональной компетентности учителей биологии.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, учебно-познавательные экскурсии, виртуальные экскурсии, интерактивные методы, информационно-коммуникационные технологии, дистанционное обучение, образование для устойчивого развития.

Mazaieva K. V.

DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCY OF TEACHER OF BIOLOGY
WHILE MODELLING OF TEACHING AND COGNITIVE EXCURSIONS

The article analyzes Biology teachers' methodological and subjective professional competency, components of its development at postgraduate educational institutions.

Experience of In-Service teachers' training in the system of postgraduate education within the framework of Biology educational tours, its organization and conducting is based on curriculum of invariant and variable components within In-Service teachers' training incorporating current forms and methods in educational process has been described. There have been offered effective approaches, forms and methods of work with teachers in conditions of education for stable development. The author shares experience of efficient training on Biology teachers' professional competency, its development based on creating and active support of electronic content (network of Biology and Ecology teachers) at E-learning Platform for pedagogical personnel. In virtual community it is possible to assist teachers of Biology, using posted documents, normative provision of teaching and methodological support for seminars.

The analysis of results of educational work provided on Biology teachers' and their professional competency, interactive forms and methods, their efficiency has been given in the article. The last are also based on educational process, studies during courses for Biology teachers' aimed at teacher's occupational and environmental competency development.

Keywords: professional competency, teaching and cognitive excursions, virtual excursions, interactive methods, informational and communicative technologies, distant teaching, education for stable development.

Рецензент: Кохановська О.В.

УДК 81'255.4:06.053.56

Монашненко А. М.*

ПЕРЕКЛАД ЯК ПРЕДМЕТ НАВЧАННЯ

У статті розглянуто визначення перекладу як процесу трансформації інформації з однієї мови іншою. Констатовано вимоги до професії перекладача за «Моральним кодексом», розробленим Міжнародною федерацією фахівців-перекладачів та іншими вченими. Розглянуто вимоги та принципи до професійного перекладу у тлумаченні зарубіжних та вітчизняних учених. Визначено переклад як предмет навчання у ВНЗ. Схарактеризовано історію зародження та становлення перекладу в давні часи та сьогодні. Розглянуто визначення процесу перекладу відомими вітчизняними та зарубіжними вченими.

Ключові слова: професійний перекладач, навчальний процес, переклад, професійні вимоги, моральний кодекс перекладача.

© Монашненко А. М.